

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradska otvorena škola

99/2023

Bilten o procesu pregovora
o pristupanju Srbije Evropskoj uniji

Izvor: Evropska unija

Izveštaj Vlade o pregovorima
o pristupanju Evropskoj uniji
**LEPO UVIJENO KAŠNJENJE
REFORMI**

TEMA BROJA STR. 4–6

Izvor: Evropska unija

MIŠLJENJE STR. 7–8
Pismo zapadnih parlamentaraca o Kosovu
OPOMENA I UPOZORENJE ZA SRBIJU

Izvor: Evropska unija

AKTUELNO STR. 15–16
Prepoznavanje interseksijske
diskriminacije u Evropskoj uniji
ZA SISTEM KOJI VIDI ŽRTVE

Izvor: Evropska unija

PREDSTAVLJAMO STR. 17–18
Savet za razvoj civilnog društva
PREKO POTREBAN KORAK

3 | **REČ-DVE UREDNIKA**

4 | **TEMA BROJA**
Izveštaj Vlade o pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji
LEPO UVIJENO KAŠNJENJE REFORMI

7 | **MIŠLJENJE**
Pismo zapadnih parlamentaraca o Kosovu
OPOMENA I UPOZORENJE ZA SRBIJU

9 | **U FOKUSU**
Carina na ugljen-dioksid
PORTRET JEDNOG VAŽNOG MEHANIZMA

13 | **KOLUMN**
Izveštaj ISAC Fond-a
RASKORAK SA EVROPSKOM UNIJOM OSTAJE ISTI

15 | **AKTUELNO**
Prepoznavanje interseksijske diskriminacije u Evropskoj uniji
ZA SISTEM KOJI VIDI ŽRTVE

17 | **PREDSTAVLJAMO**
Savet za razvoj civilnog društva
PREKO POTREBAN KORAK

PRIJAVITE SE OVDE DA REDOVNO DOBJIJATE MESEČNI BILTEN O PROCESU PREGOVORA SRBIJE SA EU

IMPRESUM

Izdavač: Beogradska otvorena škola (BOŠ)
Bulevar oslobođenja 177, 11000 Beograd, Srbija
www.bos.rs

Urednici: Jelena Jorgačević, Branislav Cvetković, Miljana Jovanović

Autori: Jovana Popova, Damir Dizdarević, Janko Jaćović, Marko Pajović, Milan Hiber, Mina Kuzminac, Bojana Džulović

Lektura i korektura: Marijana Milošević

Dizajn i prelom: Damir Matić

Ova publikacija je nastala u okviru projekta „Civilno društvo za unapređenje pristupanja Srbije Evropskoj uniji - Europe ASAP“ koji Beogradska otvorena škola realizuje uz podršku Švedske. Stavovi i mišljenja autora izneti u ovoj publikaciji ne predstavljaju nužno i mišljenje Beogradske otvorene škole i donatora.

Krajem avgusta u Atini susreli su se lideri Zapadnog Balkana i predstavnici Evropske unije. Međutim, pozivnica za letnje okupljanje nije stigla do albanskog premijera Edija Rame. *Jednom Balkan, uvek Balkan*, poručio je Rama, dok su potpisnici Deklaracije u glavnom gradu Grčke poručili kako je potrebna nova energija za proširenje Evropske unije. Koliko li će energije biti potrebno da proširenje obuhvati i Balkan?

Biranju zvanica za sastanak prethodilo je biranje predstavnika i predstavnica u španskom parlamentu. Ekstremno desni Vox izgubio je gotovo 600.000 glasova, što u praksi znači da ni u koaliciji s Narodnom strankom neće moći da formira vladajuću većinu. I dok desnica u Španiji slabi, podrška ovoj ideološkoj opциji u Poljskoj raste. Poljski predsednik najavio je da će se izbori održati 15. oktobra, a glavna linija razmimoilaženja među partijama tiče se odnosa sa Evropskom unijom, prvenstveno u vezi sa ukrajinskom krizom.

Još jedna u nizu kriza sa kojom se svet suočava je kriza izazvana pučem u Nigeru. Pristizale su reakcije međunarodne zajednice, a pominjana je i mogućnost vojne intervencije kako bi se našlo održivo rešenje. Puč je uslovilo nagomilano nezadovoljstvo građana koji žive u izuzetno teškim uslovima i nemaju zagaran-tovana ljudska prava. Oprečna mišljenja o intervenciji i njenoj potrebi i danas su prisutna dok novouspo-stavljeni vlast u Nigeru odbija da poštuje pravila koja nameće međunarodna zajednica.

Tokom avgusta usvojeni su i novi propisi radi značajnog smanjenja ukupne potrošnje energije unutar Evropske unije. Cilj direktive koju je Savet usvojio trebalo bi da bude smanjenje ukupne potrošnje energije za najmanje 11,7% do 2030. godine. Da li će se do ove godine smanjiti i lista čekanja za ulazak u Uniju, ostaje nam na promišljanje. Ili će kako Edi Rama reče, ipak Balkan ostati – Balkan. Možda i bez atributa zapadni.

Izveštaj Vlade o pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji

LEPO UVIJENO KAŠNJENJE REFORMI

Tek nešto više od polovine aktivnosti navedenih u Izveštaju sprovedene su u toku švedskog predsedavanja Savetu Evropske unije, dok je (na dan objavljivanja Izveštaja) manji broj aktivnosti još uvek u toku. Pored toga, značajna većina aktivnosti bavi se isključivo regulatornim okvirom, zanemarujući implementaciju pravnih akata.

Odbor za evropske integracije Narodne skupštine Republike Srbije je, na devetoj sednici, održanoj 3. avgusta 2023. godine¹, usvojio Izveštaj o pregovorima o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji tokom predsedavanja Kraljevine Švedske (januar–jun 2023. godine). Sednici su prisustvovali predstavnici Ministarstva za evropske integracije, predvođeni ministar-kom dr Tanjom Miščević, koja je predstavila Izveštaj.

O čemu Izveštaj govori? Na ovo pitanje može se odgovoriti na više načina.

Dosledna nedoslednost

Ukoliko kao kriterijum odaberemo vremenski period, Izveštaj govori o aktivnostima preduzetim poslednjih godina, iako bi period izveštavanja u stvari trebalo da bude prva polovina 2023. godine, tj. vreme švedskog predsedavanja Savetu EU.

Nemoguće je, naravno, političke procese svesti na period od nekoliko meseci i razumljivo je da se usklađivanje sa zahtevima Evropske unije ne može izvesti u kratkom roku. Kvalitet Izveštaja ili napretka Srbije ka članstvu u Evropskoj uniji valja ipak spočitati da se tek nešto više od polovine aktivnosti navedenih u Izveštaju sproveo tokom perioda izveštavanja. Ovaj podatak, međutim, najviše govori o nedoslednosti metodologije Izveštaja. Ovaj podatak, međutim, najviše govori o nedoslednosti metodologije Izveštaja, ali ukoliko njemu pridružimo još jedan kriterijum na osnovu kog možemo odgovoriti na pitanje o čemu Izveštaj govori – zahtevi Evropske unije na osnovu kojih se ocenjuje napredak Srbije – slika uspeha dodatno gubi sjaj.

Izveštaj se, naime, zasniva na merilima predstavljenim na Međuvladinim konferencijama o pristupanju Srbije Uniji. Podsetimo, poslednja Međuvladina konferencija je održana u decembru 2021, a Srbija od tada nije otvorila nijedan novi klaster, iako Vlada Srbije izražava potpunu spremnost za otvaranje Klastera 3 (obim ovog teksta ne dozvoljava da u analizu uvrstimo i političke faktore koji nesumnjivo imaju uticaja na

Od više od osamdeset preduzetih aktivnosti navedenih u Izveštaju samo se jedna ne tiče pravnog okvira, već praktične aktivnosti u cilju implementacije akata.

izostanak napretka od 2021. godine). Sa stanovišta Izveštaja o pregovorima tokom predsedavanja Švedske, postoji neu-skladenost kriterijuma Unije navedenih u Izveštaju i kriterijuma koje naglašava Evropska komisija u svojim godišnjim izveštajima o Srbiji.

Razmimoilaženie i kašnienie

Problem neistovetnih kriterijuma (merila predstavljena na međuvladinim konferencijama i preporuke godišnjeg Izveštaja Evropske komisije) ne ogleda se u tome da oni zahtevaju različite napore u cilju napretka ka članstvu u Uniji, već je problem vremenska distanca. Prva Međuvladina konferencija održana je 2014. godine, a Izveštaj Vlade Srbije se poziva na merila iz 2020., 2018. ili čak 2016. godine. To ukazuje na kašnjenje reformi, koje dalje prerasta u problem kaskanja za Unijom, jer dok Srbija (polako) napreduje ka članstvu, i sama Unija se menja: menjaju se njeno zakonodavstvo i interesi. Stoga su za stvarni napredak potrebni pojačani i ubrzani napor.

Komisija u godišnjim izveštajima ne preporučuje aktivnosti koje su u potpunosti drugačije od merila uzetih za kriterijume po kojima se ocenjuje napredak Srbije u Izveštaju Vlade, ali,

Izvor: Evropska unija

u skladu sa evolucijom Unije, Komisija daje i nove preporuke. Otuda nastaje jaz između zahteva iz najskorijeg izveštaja Komisije o Srbiji iz 2022. godine², koji odgovara aktuelnim političkim dešavanjima, dok istovremeno za veliki broj poglavlja konstatiše da napredak nije zadovoljavajući, te preporuke iz ranijih godišnjih izveštaja ostaju važeće.

U odeljku Izveštaja koji se bavi Poglavljem 35 izostaje nabranje konkretnih aktivnosti uz napomenu da je „odlučeno” da će se izveštavanje o ovom pitanju vršiti „u usmenoj formi”, što dodatno uskraćuje građanima Srbije saznanja šta se konkretno čini u pogledu dijaloga o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, koji je ionako obavljen velom tajni.

Na sednici skupštinskog odbora na kojem je predstavila Izveštaj Vlade, ministarka Tanja Miščević je naglasila da ukoliko postoji stav Evropske komisije da je Srbija „spremna da počne da razgovara o zatvaranju poglavlja”, kako jeste navedeno maja 2023. u Komisijinom *non-paper-u*, „to znači da moramo da ubrzamo proces legislativne aktivnosti” i „pratimo

sve novine legislative EU”.³ Valja se podsetiti da to jeste neophodno, ali ne samo kada se konstatiše spremnost da se zatvori neko poglavje i ne samo u pogledu donošenja novih zakona, već kontinuirano – kako u pogledu donošenja propisa, tako i njihove implementacije.

„Legislativna aktivnost” je i suština Izveštaja o pregovorima tokom švedskog predsedavanja, što nas dovodi do trećeg i najvažnijeg načina na koji možemo objasniti sadržinu Vladinog Izveštaja. Velika većina nabrojanih aktivnosti svodi se na faze u donošenju pravnih akata ili pak pripreme pregovaračkih pozicija za pregovaračka poglavlja. Otuda su i institucije čiji je rad prikazan u Izveštaju prvenstveno Vlada i Narodna skupština. Druge institucije, poput Narodne banke Srbije i Komisije za kontrolu državne pomoći, pominju se retko, ali i one u kontekstu usvajanja pravnih akata.

Od više od osamdesetih preduzetih aktivnosti navedenih u Izveštaju samo se jedna ne tiče pravnog okvira, već praktične aktivnosti u cilju implementacije akata. Radi se o sprovođenju centralizacije budžetske inspekcije u skladu sa Zakonom o budžetskoj inspekciji od 1. januara 2023. godine (u okviru Poglavlja 32).

2 Dostupan na: <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2022-10/Serbia%20Report%202022.pdf>.

3 Videti: Snimak sednice, 00:13:00.

Oblasti u fokusu i one druge

Izveštaj pokazuje relativno ravnomernu aktivnost u svim klasama, tj. pregovaračkim poglavljima. Izuzetak su poglavja za koje je tek predata pregovaračka pozicija (npr. poglavja 2, 3 i 10), te se čeka da Odbor za proširenje Saveta EU usvoji pozicije. Čak i u ovim slučajevima, Srbija jeste sprovela neke aktivnosti.

Oblasti o kojima je izostalo detaljnije izveštavanje jesu poglavja 25 i 26 koja su privremeno zatvorena. Iako zatvorena, metodologija pristupnih pregovora predviđa mogućnost ponovnog otvaranja već zatvorenih poglavja u slučaju nazadovanja na pristupnom putu. Daleko od sugerisanja da je to sudbina ovih poglavija u slučaju Srbije, treba, ipak, napomenuti da aktivnosti koje Izveštaj Vlade navodi u oblastima nauke i istraživanja (Poglavlje 25) i obrazovanja i kulture (Poglavlje 26) ne zadovoljavaju sve preporuke istaknute u godišnjem Izveštaju Komisije iz 2022. godine.

Prva međuvladina konferencija održana je 2014. godine, a Izveštaj Vlade Srbije se poziva na merila iz 2020, 2018. ili čak 2016. godine. To ukazuje na kašnjenje reformi, koje dalje prerasta u problem kaskanja za Unijom, jer dok Srbija (polako) napreduje ka članstvu, i sama Unija se menja: menjaju se njeno zakonodavstvo i interesi.

Konačno, u odeljku Izveštaja koji se bavi Poglavljem 35, izostaje nabranje konkretnih aktivnosti uz napomenu da je „odlučeno” da će se izveštavanje o ovom pitanju vršiti „u usmenoj formi”, što dodatno uskraćuje građanima Srbije saznanja o tome šta se konkretno čini u pogledu dijaloga o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, koji je ionako obavljen velom tajni.

Rezime

Srbija je otvorila dva od šest klastera. Od ukupno trideset četiri poglavja o kojima se pregovara u ovoj fazi, dvadeset dva su otvorena, od toga dva privremeno zatvorena. Srbija je za šest poglavja predala pregovaračke pozicije i one čekaju odobrenje Evropske unije; radi se na pripremi merila za otvaranje tri poglavja, za dva je izveštaj o ispunjenosti merila predstavljen Uniji, a Poglavlje 31 – Spoljna, bezbednosna i odbrambena politika – još uvek čeka da Unija usvoji Izveštaj o skriningu. Poslednji slučaj ne iznenađuje imajući u vidu spoljnu politiku Unije u pogledu rata u Ukrajini i stava Srbije o ovom pitanju.

Tek nešto više od polovine aktivnosti navedenih u Izveštaju sprovedene su u toku švedskog predsedavanja Savetu EU, dok je (na dan objavljinjanja izveštaja) manji broj aktivnosti još uvek u toku. Pored toga, značajna većina aktivnosti bavi se isključivo regulatornim okvirom, zanemarujući implementaciju pravnih akata. A upravo se implementacija znatno više naglašava u godišnjim izveštajima Evropske komisije nego u merilima predstavljenim na međuvladinim konferencijama o pristupanju Srbije EU. S tim u vezi, istraživačima i političarima preostaje da sačekaju jesen i ocenu napretka Srbije u Izveštaju za 2023. koju će doneti Evropska komisija, a svim građanima da se sami uvere da li se išta promenilo.

*Jovana Popova,
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu*

Pismo zapadnih parlamentaraca o Kosovu*

OPOMENA I UPOZORENJE ZA SRBIJU

U tekstu pisma zapadnih parlamentaraca se navodi da je neophodno koristiti naučene lekcije iz prošlosti i upotrebiti proporcionalan pristup u odnosima prema Beogradu i Prištini. Utisak je da potpisnici smatraju da je politika prema SRJ devedesetih godina bila blaga i neučinkovita, te da se Srbija i dalje posmatra kao destabilizirajući faktor na Zapadnom Balkanu.

Grupa šefova parlamentarnih odbora za spoljne poslove i poslanika iz više zapadnih zemalja uputila je pismo Evropskoj uniji, Sjedinjenim Američkim Državama i Velikoj Britaniji povodom aktuelne situacije između Beograda i Prištine, zahtevajući oštrenji pristup prema Republici Srbiji u slučaju daljeg podrivanja odnosa između dve strane.

U pismu, u koje je berlinski *Tagespiegel* imao uvid, između ostalog se navodi: „Pokušaje Srbije da se meša u demokratske izbore na Kosovu trebalo je kritikovati kao strano mešanje (u unutrašnja pitanje suverene države) i primeniti određene mere ako to nastave da rade.“

U potpisu je desetoro predsedavajućih parlamentarnih odbora za spoljne poslove iz: Nemačke, SAD, Velike Britanije, Češke, Ukrajine, Irske, Estonije, Letonije, Litvanije, Islanda, zajedno sa 56 poslanika iz 16 severnoameričkih i evropskih zemalja, uključujući i poslanike Evropskog parlamenta.

Bezbednosna kriza

Bezbednosna situacija na Kosovu se znatno pogoršala u drugoj polovini 2022. godine. Politički predstavnici Srbija su najavili bojkot lokalnih izbora na severu Kosova, te su kandidati albanske nacionalnosti uz vrlo nisku izlaznost osvojili većinu glasova. U narednim mesecima usledilo je mnoštvo protesta i demonstracija pripadnika srpske zajednice. Kriza je dostigla vrhunac kada je došlo do sukoba između demonstranata i pripadnika KFOR-a. U međuvremenu, zvaničnici Srbije i Kosova su, uz posredstvo predstavnika SAD i EU, ispregovarali Sporazum o putu normalizacije odnosa, kao i Aneks ovog sporazuma, koji je dogovoren u Ohridu marta 2023. godine, radi dalje normalizacije odnosa.

* Ovaj natpis ne prejudicira status Kosova i u skladu je sa Rezolucijom 1244 i mišljenjem MSP o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti“

Izvor: Evropska unija

Parlamentarci ističu da je sadašnji pristup prema Srbiji prilično popustljiv, aludirajući na blagu reakciju međunarodne zajednice na sukob Srba s mirovnim snagama KFOR-a, kao i na hapšenje trojice kosovskih policajaca na teritoriji Srbije.

Parlamentarci ističu da je sadašnji pristup prema Srbiji prilično popustljiv, aludirajući na blagu reakciju međunarodne zajednice na sukob Srba s mirovnim snagama KFOR-a, kao i na hapšenje trojice kosovskih policajaca na teritoriji Srbije.

Diplomatija odvraćanja

U ovom pismu, grupa parlamentaraca navode da je neophodno koristiti naučene lekcije iz prošlosti i upotrebiti proporcionalan pristup u odnosima prema Beogradu (i Prištini). Utisak je da smatraju da je politika prema Srbiji (odnosno SRJ) devedesetih godina bila blaga i neučinkovita, te da se Srbija i dalje posmatra kao destabilizirajući faktor na Zapadnom Balkanu. Stoga

sadašnji pristup treba prilagoditi trenutnom riziku od dalje eskalacije sukoba, odnosno odgovoriti čvršćim merama kako se ne bi ponovili propusti iz prošlosti.

U skladu s tim, kao poželjno sredstvo spoljne politike parlamentarci predlažu diplomatiju odvraćanja kako bi se sprečilo potencijalno pogoršanje bezbednosne situacije na terenu. Cilj ove vrsta diplomatije jeste odvraćanje protivničke strane, u ovom slučaju Srbije, od nepoželjnog ponašanja, putem pretnje ili pokazivanjem sposobnosti za odmazdu. Potencijalne

Iako iza potpisnika ne stoje njihove vlade, pismo ima dovoljan legitimitet imajući u vidu da su ga uputili predsedavajući parlamentarnih spoljno-političkih odbora zajedno s drugim poslanicima.

vrste pretnje ka Srbiji – uzimajući u obzir mere uperene protiv Kosova u prethodnom periodu zbog nekonstruktivnosti u procesu deescalacije sukoba – mogu se kretati od otkazivanja političkih poseta zvaničnika Vlade do suspenzije evropskih fondova za finansijsku pomoć.

Ograničenje parlamentarne diplomacije

Ipak, važno je naglasiti da potpisnici ovog pisma nisu zvanični predstavnici vlada svojih država, odnosno da ne zastupaju zvaničnu (spoljnu) politiku svojih država. Stoga njihovi predlozi mera nisu neposredno izvršni, te samo pismo ima ograničenu težinu. Međutim, iako iza potpisnika ne stoje njihove vlade, pismo ima dovoljan legitimitet imajući u vidu da su ga uputili

Posmatrajući spoljnu politiku Zapada u poslednjih nekoliko meseci i uvođenje „mekih“ sankcija Kosovu zbog nekonstruktivnosti u procesu deescalacije sukoba na severu Kosova, ne treba isključiti mogućnost da bi se, u slučaju neodgovarajućeg ponašanja, slične protivmere mogle primeniti i na Srbiju.

predsedavajući parlamentarnih spoljno-političkih odbora zajedno s drugim poslanicima. Stoga ono predstavlja svojevrsan vid pritiska koji je s jedne strane upućen EU, SAD i Velikoj Britaniji, ali još važnije, ono je, iako posredno, najpre upućeno Srbiji kao javna opomena i upozorenje za dalje ponašanje u odnosima sa Kosovom.

Dodatno, parlamentarci u pismu ističu bojazan od daljeg udaljavanja Srbije od evropskog puta, strahujući od bližeg priklanjanja Srbije Ruskoj Federaciji, podvlačeći da Srbija još uvek nije uvela sankcije Rusiji.

Mogući koraci

Posmatrajući spoljnu politiku Zapada u poslednjih nekoliko meseci i uvođenje „mekih“ sankcija Kosovu zbog nekonstruktivnosti u procesu deescalacije sukoba na severu Kosova, ne treba isključiti mogućnost da bi se, u slučaju neodgovarajućeg ponašanja, slične protivmere mogle primeniti i na Srbiju, što je i isticano i u najskorijim političkim sporazumima između dve strane. U članu 11 Ohridskog sporazuma se jasno kaže: „Kosovo i Srbija su primile k znanju da svako nepoštovanje svojih obaveza iz Sporazuma, ovog Aneksa ili prethodnih sporazuma o dijalogu može imati direktnе negativne posledice po njihove procese pristupanja EU i po pitanju finansijske pomoći koju dobijaju od EU.“

B.K.

Carina na ugljen-dioksid

PORTRET JEDNOG VAŽNOG MEHANIZMA

Prelazna faza CBAM-a počinje 1. oktobra 2023. godine. Od tog dana će proizvođači iz Srbije i drugih zemalja van Evropske unije dostavljati verifikovane podatke o emisiji GHG nastaloj u proizvodnji dobara iz definisanih sektora. Koji su to sektori? Šta tačno predstavlja CBAM? Koji je njegov značaj za borbu sa klimatskim promenama, a koji za privredu EU? Šta će sve morati da urade naši proizvođači ukoliko žele da izvoze svoje proizvode u EU?

Od kraja osamdesetih i početka devedesetih godina tema klimatskih promena sve više privlači pažnju svetske javnosti. U tom kontekstu, 1992. godine na Zemaljskom samitu u Rio de Žaneiru potpisana je i Okvirna konvencija Ujedinjenih nacija o promeni klime (UNFCCC). Cilj ovog međunarodnog ugovora je bio stabilizacija emisije gasova sa efektom staklene baštne (GHG) na nivo koji bi sprečio negativne antropogene uticaje na klimatski sistem. Nakon toga, 1997. godine potписан je i **Kjoto protokol**, jedan od najznačajnijih sporazuma u oblasti zaštite životne sredine i klime. Kjoto protokol stupio je na snagu tek 2005. godine i njime su se potpisnice (razvijene zemlje) obavezale da smanje emisije gasova sa efektom staklene baštne. Sporazum prepoznaje da su industrijalizovane i razvijene zemlje najveći emiteri gasova sa efektom staklene baštne i tret za smanjenje emisija prebacuje na njih, određujući ciljne vrednosti za smanjenje emisija za 37 zemalja i Evropsku uni-

Imajući u vidu napore EU da ostvari zamisli Evropskog zelenog dogovora formira se mehanizam čija je svrha da motiviše trgovinske partnerne EU da preduzmu korake ka smanjenju zavisnosti od fosilnih goriva. Ne sme se izostaviti, međutim, da je CBAM nastao i kako bi EU efikasnije zaštitila svoju privredu i unutrašnje tržiste.

ju. Potpisivanjem Kjoto protokola razvijene, industrijalizovane zemlje su se obavezale da smanje emisije GHG u proseku za **5,2%** u odnosu na 1990. godinu, odnosno **8%** na nivou EU. Ovim sporazumom uvode se tri tržišna mehanizma za postizanje klimatskih ciljeva: mehanizam čistog razvoja (CDM); zajednička implementacija; međunarodni sistem trgovine emisijama.

Mehanizam čistog razvoja podrazumeva investiranje u čiste tehnologije u zemljama u razvoju. Ukoliko projekti za smanjenje

Foto: Evropska unija

emisija budu uspešni, zemlja koja je investirala može zaraditi Sertifikovani kredit o smanjenju emisija, koji je jednak jednoj toni ekvivalenta ugljen-dioksida (CO_2e). Sertifikovani kredit se može prodati, a smanjenje emisija u zemljama u razvoju računa se kao doprinos razvijene zemlje u dostizanju klimatskih ciljeva Protokola. **Zajednička implementacija** jeste sličan mehanizam Mehanizmu čistog razvoja. Glavna razlika između ova dva mehanizma je u tome što se Zajednička implementacija odnosi na projekte koje razvijena država sprovodi u drugim zemljama, ali onim koje već imaju postavljene klimatske ciljeve. Na kraju, **sistem trgovine emisijama** podrazumeva da zemlja koja emitiše manje GHG može prodati svoj višak Sertifikovanih kredita drugim zemljama.

Tržiste emisionih jedinica

Nakon potpisivanja Kjoto protokola, EU je krenula u implementaciju svog **sistema trgovine emisijama (European Union Emissions Trading System – EU ETS)**. EU ETS-om uvode se jedinice emisija GHG jednake jednoj toni ekvivalenta CO_2 . Na nivou EU određuje se granica emisija, odnosno maksimalna količina emisionih jedinica. Privrednim subjektima ostavljena je

sloboda da kupuju emisione jedinice na aukcijama ili da ulože u čistije tehnologije, čime je kreirano tržište emisionih jedinica čiju cenu određuju sile ponude i tražnje. Emisione jedinice se takođe mogu dobiti i besplatnom alokacijom, što je bilo znatno rasprostranjenije u prvim godinama primene ovog sistema kako bi se očuvala konkurentnost određenih privrednih grana. Ipak, trend jeste da se broj besplatnih emisionih jedinica smanjuje kako bi se svi sektori obuhvaćeni EU ETS-om uključili u tržište. Na primer, u okviru treće faze koja je trajala od 2013. do 2020. godine, raspodela emisionih jedinica u energetskom sektoru vršila se gotovo isključivo preko aukcija, dok je sektor proizvodnje dobara i usluga, zbog brojnih rizika „izmeštanja“ **ugljen-dioksida** (*Carbon Leakage*) i dalje dobijao besplatne alokacije. Izmeštanje ugljenika se predstavljalo kao jedan od glavnih rizika po EU ETS sistem, pošto se smatralo da kompanije mogu, iz čiste ekonomske kalkulacije, doneti odluku da presele svoju proizvodnju u zemlje van EU u kojima ne moraju plaćati cenu za emisije. Ovakva pojавa dovodi u pitanje delotvornost EU ETS-a čiji je glavni cilj smanjenje emisija gasova sa efektom staklene baštice.

Pogled ka klimatskoj neutralnosti

Mišljenja su podeljena oko dometa i uspeha Kjoto protokola, odnosno stvarnog uticaja na poboljšanje stanja u oblasti životne sredine i klimatskih promena. Glavna prepreka za uspešno sprovođenje ovog međunarodnog ugovora je činjenica da dva najveća svetska emitera nisu bila uključena u Protokol. Sjedinjene Američke Države ga nisu uopšte ratifikovale, a Kina nije preuzela obaveze smanjenja emisija GHG zbog činjenice da ne pripada razvijenim državama već državama u razvoju.

Nakon isteka važenja Kjoto protokola, 2012. godine, svet se našao u situaciji u kojoj su povećane emisije GHG, zbog čega je bilo nužno pronaći adekvatno i uspešno rešenje. Na konferenciji Ujedinenih nacija o klimatskim promenama 12. decembra 2015. u Parizu usvojen je **Pariski sporazum**. Njegove ključne odredbe se odnose na globalni cilj održavanja prosečne godišnje temperature na ispod **2°C**, uz težnju da se ulože dodatni napor kako bi se porast srednje globalne temperature ograničio na **1,5°C**. Ako bi se to ostvarilo, rizik od negativnog uticaja klimatskih promena na planetu Zemlju bi bio značajno smanjen.

Tretiranje emisija GHG na isti način – bez obzira da li dolaze iz zemalja Unije ili iz zemalja koje su njeni trgovinski partneri – osnova je na kojoj je CBAM razvijen. Oporezivanje emisija uvoznih proizvoda, ali i robe proizvedene na teritoriji Evropske unije, koji su zahvaćeni EU ETS-om, omogućava fer konkurenčiju domaćih i uvezениh proizvoda na tržištu EU.

Evropska unija se zato obavezala da će do 2030. smanjiti neto emisije u svojoj celokupnoj ekonomiji za najmanje 55% u odnosu na 1990. godinu, a sve u cilju postizanja klimatske neutralnosti 2050. godine.¹ Četiri godine nakon Pariskog sporazuma, 11. decembra 2019. usvojen je **Evropski zeleni dogovor**

¹ Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law')

Foto: Gerd Altmann from Pixabay

(*European Green Deal*), čime je Evropska komisija postavila novu strategiju razvoja kako bi se EU transformisala u prospitetno društvo s modernom, efikasnom i takmičarski nastrojenom ekonomijom u kojoj će, najkasnije do 2050, neto emisije povezane sa iskorišćavanjem resursa iznositi nula. Dovođenje neto emisija na nulu znači da bi države EU trebalo da izjedne količinu emisija koje ispuštaju u atmosferu s količinom koja se uklanja ili neutrališe. U duhu klimatske neutralnosti, pravedne energetske tranzicije, kao i samog Evropskog zelenog dogovora formiran je predlog zakonodavnog paketa „Spremni za 55“ (*Fit for 55*), koji između ostalog propisuje i Uredbu o uspostavljanju **Mehanizma regulisanja prekograničnih emisija ugljenika** (*Carbon border adjustment mechanism* – CBAM).

Iako je EU smanjila svoje emisije gasova sa efektom staklene bašte, emisije gasova sa efektom staklene bašte povezane su uvozom robe u EU konstantno rastu. Rizik koji nastaje usled neusklađenosti ambicija klimatskih politika EU i njoj susednih država, odnosno njenih trgovinskih partnera, jeste izmeštanje

Kompanije će prilikom uvoza robe na tržište EU biti prinuđene da kupuju CBAM sertifikate čija će cena odgovarati ceni emisije CO₂e koja bi bila plaćena da je roba proizvedena unutar granica EU. Uvoznici će imati obavezu pripremanja godišnjih CBAM izveštaja koje će prilagati nadležnom telu države članice u koju se roba uvozi.

emisija ugljenika. Naplata emisija povezana sa klimatskom politikom Evropske unije nosi dodatne troškove, pa tako preduzeća iz industrijskih sektora s visokom emisijom gasova sa efektom staklene bašte mogu izmestiti svoju proizvodnju u zemlje s popustljivijim klimatskim politikama. Izmeštanje emisija ugljenika u druge zemlje ugrožava napore EU za ostvarivanjem sopstvenih klimatskih politika.

Zaštita planete, ali i svoje privrede

Na predlog Evropske komisije, Evropski parlament je 10. maja 2023. usvojio Uredbu o uspostavljanju mehanizma regulisanja prekograničnih emisija ugljenika, odnosno oporezivanju uvoznih dobara pri čijoj se proizvodnji oslobada velika količina gasova sa efektom staklene bašte – *Carbon Border Adjustment Mechanism* (CBAM).

Imajući u vidu napore EU da ostvari zamisli Evropskog zelenog dogovora, formira se mehanizam čija je svrha da motiviše trgovinske partnere EU da preduzmu korake ka smanjenju zavisnosti od fosilnih goriva. Ne sme se izostaviti, međutim, da je CBAM nastao i kako bi EU efikasnije zaštitila svoju privredu i

unutrašnje tržište. Tretiranje emisija GHG na isti način – bez obzira da li dolaze iz zemalja Unije ili iz zemalja koje su njeni trgovinski partneri – osnova je na kojoj je CBAM razvijen. Oporezivanje emisija uvoznih proizvoda, ali i robe proizvedene na teritoriji Evropske unije, koji su zahvaćeni EU ETS-om, omogućava fer konkurenčiju domaćih i uvezenih proizvoda na tržištu EU.

CBAM-om su obuhvaćene emisije ugljen-dioksida i po potrebi emisije azotovih oksida (dominantne u sektoru transporta). Aneksom I definiše se delokrug CBAM-a na **proizvode industrija gvožđa i čelika, cementa, aluminijuma, vodonika i đubriva, kao i na električnu energiju**. Dakle, područje primene CBAM-a su proizvodi iz ovih industrija, **kada se navedeni proizvodi uvoze** na carinsko područje EU. U narednim godinama očekuje se proširenje delokruga CBAM-a na sve proizvode obuhvaćene EU ETS-om, s obzirom na to da su dva mehanizma usko povezana.

Razlozi za izbor delatnosti

Kriterijumi po kojima će određeni sektor potpadati pod delokrug CBAM-a su:

1. Relevantnost sektora u odnosu na količinu emisija gasova sa efektom staklene bašte;
2. Izloženost sektora riziku od izmeštanja emisija ugljenika;
3. Potreba za uravnoteženje uvoznih proizvoda, u smislu GHG emisija, s domaćim proizvodima Evropske unije.

Na osnovu prvog kriterijuma CBAM-om su obuhvaćene industrije gvožđa i čelika, cementa, aluminijuma, vodonika i đubriva, kao sektori s visokim emisijama GHG. Industrije gvožđa i aluminijumskih proizvoda uključene su i na osnovu drugog kriterijuma, tj. predstavljaju sektor u riziku od izmeštanja emisija ugljenika. Električna energija potпадa pod CBAM, shodno činjenici da proizvodnja električne energije čini veliki ideo u emisiji GHG, kao i da je naročit rizik kod proizvodnje električne energije iz termoelektrana na ugalj i ostalih fosilnih goriva. Na osnovu prvog kriterijuma, pored navedenih industrija u delokrug CBAM-a, treba uračunati i rafinerijske proizvode i hemikalije na organskoj bazi, ali su, zbog tehničkog ograničenja računanja emisija GHG u ovim sektorima, trenutno izuzeti. Tekst Uredbe o uspostavljanju CBAM-a ukazuje da mehanizam obuhvata direktnе i indirektnе emisije gasova sa efektom staklene bašte. Direktnе emisije podrazumevaju emisije gasova sa efektom staklene bašte od trenutka proizvodnje do trenutka transporta datog proizvoda na teritoriju Evropske unije. Indirektnе emisije GHG se odnose na emisije nastale generisanjem električne energije potrebne za proizvodnju određene robe. Ipak, indirektnе emisije se neće obračunavati u prvoj fazi važenja CBAM-a.

Koraci i obaveze

Kompanije će prilikom uvoza robe na tržište EU biti prinuđene da kupuju CBAM sertifikate, čija će cena odgovarati ceni emisije CO₂e koja bi bila plaćena da je roba proizvedena unutar granica EU. Uvoznici će imati obavezu pripremanja godišnjih CBAM izveštaja koje će prilagati nadležnom telu države članice u koju se roba uvozi. Izveštaj mora sadržati: 1) količinu uvezene robe izražene u tonama (ili u megavat-satima ako se uvozi električna energija); 2) verifikovane podatke o ugrađe-

Aneksom I definiše se delokrug CBAM-a na proizvode industrija gvožđa i čelika, cementa, aluminijuma, vodonika i đubriva, kao i na električnu energiju. Dakle, područje primene CBAM-a su proizvodi iz ovih industrija, kada se navedeni proizvodi uvoze na carinsko područje EU.

nim emisijama GHG u proizvode koji se uvoze, uključujući tu direktnе i indirektne emisije; 3) broj CBAM sertifikata koji se predaju u odnosu na verifikovane podatke, minus eventualne takse na ugljenik ukoliko su plaćene u zemlji porekla. Ako proizvođač robe ne dostavi izveštaj o emisijama ili se podaci smatraju nedovoljno pouzdanim, ovlašćeni uvoznik će proceniti emisije na osnovu „**uobičajenih vrednosti**“. One će biti određene na osnovu prosečnih intenziteta emisija svake zemlje koja vrši uvoz u EU. Ukoliko podaci o emisijama zemlje izvoznice nisu pouzdani za određivanje uobičajene vrednosti za proizvode navedene u Aneksu I, koristiće se prosečan intenzitet emisija 10% najlošijih EU postrojenja prema emisiji GHG. Ovo će za posledicu najverovatnije imati to da će količina emisija nastala pri proizvodnji dobara biti procenjena kao veća nego što je to zaista slučaj.

Vremena za gubljenje nema

Prelazna faza CBAM-a počinje 1. oktobra 2023. godine. Od tog dana će proizvođači iz Srbije i drugih zemalja van Evropske unije dostavljati verifikovane podatke o emisiji GHG nastaloj u proizvodnji dobara iz definisanih sektora. Nacionalno akreditaciono telo je u obavezi da odredi ovlašćene verifikatore kako bi proces dostavljanja podataka o emisijama bio što pouzdaniji. Tokom prve faze, CBAM će se sprovoditi bez finansijskog tretata kupovine sertifikata. Cilj je da se olakša nesmetano uvođenje mehanizma, čime se smanjuje rizik od ekonomskih potresa na tržištu. Uvoznici će imati obavezu da na tromesečnom nivou izveštavaju o ugrađenim emisijama GHG u robi uvezenoj tokom prelaznog perioda, s detaljima o direktnim i indirektnim emisijama, kao i taksama na ugljenik plaćenim u zemlji porekla. Prelazna faza će trajati tri godine, pa će se **od 1. januara 2026. godine krenuti sa obaveznom kupovinom sertifikata**. Oktobar je iza ćoška i zato naše kompanije, a pogotovo država, nemaju vremena za gubljenje. Prilagođavanje jednom ovakvom mehanizmu je nužnost, a posla za donosioce odluka i biznise, kako bi se emisije GHG smanjile i konkurentnost privrede sačuvala, ima na pretek.

*Marko Pajović, Damir Dizdarević, Janko Jačović,
Beogradska otvorena škola*

Izveštaj ISAC Fond-a

RASKORAK SA EVROPSKOM UNIJOM OSTAJE ISTI

Trenutna stopa usaglašenosti Srbije je relativno niskih 52%. Ova brojka predstavlja napredak od 4% u odnosu na prošlu godinu, ali je Srbija još uvek država s najnižim stepenom usklađenosti od svih kandidata za članstvo na Zapadnom Balkanu.

Centar za međunarodne i bezbednosne poslove (ISAC Fond) je i ove godine nastavio da objavljuje analize usaglašavanja Srbije sa spoljopolitičkim deklaracijama i merama Evropske unije. Šta donosi pregled za prvu polovinu 2023?

Inače, usaglašavanje sa spoljopolitičkim deklaracijama i merama predstavlja značajan deo Poglavlja 31 o spoljnoj, bezbednosnoj i odbrambenoj politici. To poglavlje je deo klastera o spoljnim odnosima. Poglavlje 31 načelno nije predstavljalo nikakav problem tokom prethodnih pregovora potencijalnih članica sa EU. Na njega se gledalo kao na tehničko poglavlje; većina kandidata je imala veoma visoku stopu usaglašenosti tokom trajanja pregovora. Ovo i danas važi za neke države u našem regionu, kao što su: Severna Makedonija, Crna Gora, Albanija i Bosna i Hercegovina. Važan faktor u tome jeste činjenica da su skoro svi prethodni kandidati bili članice NATO-a, što takođe važi i za navedene države regionala, osim za BiH. Međutim, kada je reč o Srbiji, situacija je drugačija.

Konzistentno odstupanje od politike Evropske unije

Trenutna stopa usaglašenosti Srbije je relativno niskih 52%. Ova brojka predstavlja napredak od 4% u odnosu na prošlu godinu (kada je usaglašenost bila 48%), ali je Srbija još uvek država s najnižim stepenom usklađenosti od svih kandidata za članstvo na Zapadnom Balkanu. Severna Makedonija, Crna Gora i Albanija imaju impresivnih 100% usaglašenosti, dok je i Bosna i Hercegovina veoma blizu sa 97%. Od svih kandidata i potencijalnih kandidata, niži procenat od Srbije imaju samo Turska, sa ekstremno niskih 8%, i Gruzija sa 28%.

Turskih 8% se barem delom mogu objasniti njenim odbijanjem da uvede restriktivne mere Ruskoj federaciji usled težnje da igra mediatorsku i posredničku ulogu u ukrajinskom konfliktu. Novi kandidati za članstvo, Ukrajina i Moldavija, ostvarile su značajnijih 88%, odnosno 69% usaglašenosti. Ako pogledamo

Foto: Evropska unija

rezultate i drugih država, niži procenat videćemo kod država uključenih u sukob u Nagorno-Karabahu – Jermenije (17%) i Azerbejdžana (0%) koji se nije usaglasio ni sa jednom deklaracijom.

Ključni razlog niske stope usaglašenosti Republike Srbije leži u odbijanju da se usaglasi s deklaracijama i merama uperenim ka silama koje Srbija smatra ključnim za ostvarivanje svojih in-

Severna Makedonija, Crna Gora i Albanija imaju impresivnih 100% usaglašenosti, dok je i Bosna i Hercegovina veoma blizu sa 97%. Od svih kandidata i potencijalnih kandidata, niži procenat od Srbije imaju samo Turska, sa ekstremno niskih 8% i Gruzija sa 28%.

teresa u vezi sa Kosovom* – Ruskom Federacijom i Narodnom Republikom Kinom. Srbija je i prethodnih godina prilično konzistentno odstupala od spoljne politike Evropske unije kada su u pitanju bili interesi ove dve države. Kao što je poznato, pad

* Ovaj natpis ne prejudicira status Kosova i u skladu je sa Rezolucijom 1244 i mišljenjem MSP o kosovskoj deklaraciji o nezavisnosti"

procenta usaglašenosti u 2022. godini u odnosu na 2021. (pad od 62% na 48%) dogodio se usled rata u Ukrajini i odbijanja Srbije da se pridruži merama i deklaracijama koje osuđuju ruske aktivnosti. Tendencija se nastavlja i do danas.

(Ne)usaglašenost Srbije

Od početka godine do 30. juna 2023. godine, EU je donela 65 deklaracija, a Srbija se usaglasila sa 34. Kao i prethodne godine, Srbija se pretežno nije usaglašavala s deklaracijama vezanim za rat u Ukrajini (13 deklaracija), za Iran (sedam deklaracija), za globalni režim sankcija EU za ljudska prava (četiri deklaracije) i za Belorusiju, Siriju, Moldaviju, Mali i borbu protiv terorizma (sve po jedna deklaracija). Teme neusaglašavanja ostale su većim delom nepromjenjene (Rusija, Belorusija, Iran, Kina). Važno je napomenuti da se većina restriktivnih mera

Kao i prethodne godine, Srbija se pretežno nije usaglašavala s deklaracijama vezanim za rat u Ukrajini (13 deklaracija), za Iran (sedam deklaracija), za globalni režim sankcija EU za ljudska prava (četiri deklaracije) i za: Belorusiju, Siriju, Moldaviju, Mali i borbu protiv terorizma.

Evropske unije mogu vezati za Rusku Federaciju i njene subjekte, čak iako se načelno radi o drugim temama.

Republika Srbija se, kao i prethodne godine, usaglasila sa obnavljanjem sankcija protiv bivšeg predsednika Ukrajine Viktora Janukoviča i njegovih saradnika, prvo bitno uvedenih 2014. godine. Ovaj paket sankcija predstavlja jedine sankcije vezane za Rusiju sa kojima se Srbija usaglasila.

Sankcije koje je EU uvela u vezi s ratom u Ukrajini se još uvek nazivaju „ciljanim restriktivnim merama”, ali su sada značajno opširnije i manje selektivne nego ranije.

Mere vezane za Globalni režim sankcija EU za ljudska prava većinom se odnose na Rusiju i Kinu. Obuhvataju teme kao što su loš tretman opozicije (i posebno Navaljnog) u Rusiji, zločine grupe Wagner u Siriji, Ukrajini, Libiji, Centralnoafričkoj Republici, Sudanu, Maliju i Mozambiku. Jedna deklaracija se odnosi na razbijanje nevladinih organizacija i opozicionih aktivista u Rusiji, sa čim je povezana i Srbija, usled navodnog informisanja Rusije o skupu ruske opozicije u Beogradu, te njihovog hapšenja u Rusiji.

Deklaracija o Moldaviji je vezana za političke aktere osumnjičene za podrivanje i destabilizaciju legitimne Vlade Moldavije. Deo deklaracija o Iranu tiču se restriktivnih mera (njih sedam), i sa njima se Srbija nije usaglasila. S druge strane, usaglasila se

sa svim političkim deklaracijama o Iranu (njih četiri). I ovo predstavlja kontinuitet u vidu spoljnopoličkog delovanja Srbije u odnosu na prethodnu godinu.

Republika Srbija se nije usaglasila ni s dopunom restriktivnih mera za borbu protiv terorizma, iako na listi nisu identifikovani državlјani ili pravni entiteti Ruske Federacije ili NR Kine, te je razlog neusaglašavanja nejasan. Kao ni prethodne godine, Srbija se nije usaglasila ni sa obnavljanjem sankcija Belorusiji. Inače, Srbija ima neobičnu istoriju (ne)usaglašavanja s merama vezanim za Belorusiju. I sada, kao i ranije, s nekim merama i

Iako se čini da Evropska unija u pregovorima sa Srbijom stavlja manji fokus na Poglavlje 31, usklađivanje sa spoljnom, bezbednosnom i odbrambenom politikom je nezaobilazan element procesa pristupanja EU.

deklaracijama se usaglašavala, a s drugim nije, naizgled bez neke interne logike ili rezonovanja. Međutim, kako je ISAC fond primetio u prošlogodišnjoj analizi, dublji razlog se može identifikovati u težnji da se na taj način istočnim partnerima predstavi neutralnost. Srbija se ipak jeste usaglasila sa 52% deklaracija i mera. Devetnaest političkih deklaracija vezane su za Brazil, Gvineju, Iran (podsećamo, Srbija se usaglasila s političkim deklaracijama, ali ne i restriktivnim mera), DR Koreju, Mjanmar, Zimbabwe, Kosovo*, Izrael/Palestinu, Sudan. Usaglasila se i s petnaest deklaracija o restriktivnim mera i to vezanim za: Tursku, Mali, DR Kongo, Mjanmar, Tunis, Zimbabwe, Siriju, Rusiju/Ukrajinu, ISIS/AI-Kaidu.

Iako se čini da Evropska unija u pregovorima sa Srbijom stavlja manji fokus na Poglavlje 31, usklađivanje sa spoljnom, bezbednosnom i odbrambenom politikom je nezaobilazan element procesa pristupanja EU. Međutim, ako evropske integracije ostaju primarni spoljnopolički cilj Srbije, onda će ona morati da u jednom momentu doneše odluku između usaglašavanja sa spoljnom politikom EU i kontinuirane podrške i privrženosti istočnim partnerima (pretežno Ruskoj Federaciji) u nadi da će tako očuvati svoje interesne na Kosovu*.

*Milan Hiber,
Beogradska otvorena škola*

Prepoznavanje interseksijske diskriminacije u Evropskoj uniji ZA SISTEM KOJI VIDI ŽRTVE

Pored toga što ukazuje na postojeću situaciju u praksi, značaj Rezolucije Evropskog parlementa o socio-ekonomskoj situaciji žena afričkog, bliskoistočnog i azijskog porekla je vidljiv i u tome što su istom predloženi i mehanizmi za prevazilaženje barem dela postojećih izazova.

U skorije vreme preduzeti su novi i značajni koraci u vezi sa interseksijskom diskriminacijom u Evropskoj uniji, konceptom čije je uvođenje imalo revolucionarnu ulogu kada je reč o arhitekturi jednakosti.

Podsećanja radi, interseksijska diskriminacija postoji ukoliko postoji diskriminacija po osnovu dva ili više ličnih svojstava istovremeno, odnosno u istoj situaciji. Ipak, posebno obeležje baš ovog oblika diskriminacije jeste što se ne radi o prostom sabiranju osnova diskriminacije, već o ukrštanju svojstava i sinergijskom delovanju, što po pravilu dovodi do znatnog pogoršanja položaja žrtve diskriminacije. Iako je bavljenje interseksijskom diskriminacijom pre svega pravno pitanje, ova tema se u ozbiljnoj meri dotiče i brojnih

Iako se Rezolucija bavi problemima ukrštene diskriminacije na sveobuhvatan način, istaknuto je da je diskriminacija žena na osnovu ukrštanja roda i rase ili etničkog porekla naročito izražena.

Vanpravnih pitanja. Naime, teorija interseksionalnosti, koja je osnova za nastanak pojma i koncepta interseksijske diskriminacije, podrazumeva bavljenje identitetima, kao i odnosima privilegija i podređenosti u društvu. Stoga sam koncept podrazumeva veliki stepen složenosti i brojne izazove prilikom uvođenja u sferu prava. To naročito važi kada je reč o antidiskriminacionom pravu EU. Iako izuzetno razvijeno, ono je, pre svega, zasnovano na vertikalnom pristupu, odnosno pristupu koji je usmeren na jedno lično svojstvo kao osnovu diskriminacije.

S obzirom na sve pomenuto, izuzetno su značajni nedavni koraci na nivou EU, a koji se odnose na izričito prepoznavanje interseksijske diskriminacije kroz neobavezujuće izvore prava.

Foto: Evropska unija

Ukrštena diskriminacija i njene posledice

Važno je naglasiti da je pitanje interseksijske diskriminacije već bilo spominjano u strategijama i drugim neobavezujućim izvrima na nivou EU, pa ipak izuzetan značaj bi trebalo posvetiti Rezoluciji Evropskog parlamenta o socio-ekonomskoj situaciji žena afričkog, bliskoistočnog i azijskog porekla¹ (u daljem tekstu: Rezolucija) i Izveštaju² istog naziva koji je prethodio Rezoluciji iz 2022. godine.

Naime, na samom početku Rezolucije se prepoznaje da se žene u EU susreću s nejednakim tretmanom u različitim sfarama života i gotovo na svakom koraku. Takođe se ukazuje na važnost razgraničenja interseksijske i višestruke diskriminacije, budući da je u slučajevima višestruke diskriminacije jasno moguće razgraničiti delovanje različitih svojstava kao osnova

¹ European Parliament resolution of 6 July 2022 on intersectional discrimination in the European Union: the socio-economic situation of women of African, Middle-Eastern, Latin-American and Asian descent (2021/2243(INI)). Rezolucija dostupna na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0289_EN.html.

² REPORT on intersectional discrimination in the European Union: the socio-economic situation of women of African, Middle-Eastern, Latin-American and Asian descent. Izveštaj dostupan na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0190_EN.html.

diskriminacije u određenoj situaciji. Iako se Rezolucija bavi problemima ukrštene diskriminacije na sveobuhvatan način, istaknuto je da je diskriminacija žena na osnovu ukrštanja roda i rase ili etničkog porekla naročito izražena. U tom smislu se ukazuje na veoma otežan položaj Romkinja, ali i žena koje pripadaju drugim etničkim manjinama u EU – od sfere zapo

Pohvaljeni su pozitivni koraci koje je EU preduzeila, ali je istovremeno ukazano da je potrebno izričito prepoznati ovaj koncept, a da veliku ulogu u tome treba da ima i sudska praksa Suda pravde Evropske unije.

Šljavanja i rada do ostvarivanja prava na zdravstvenu zaštitu. Tako migrantkinje u EU najčešće rade na nisko vrednovanim i slabo plaćenim poslovima, odnosno često obavljaju prekarni rad. Takođe, ističe se da politike koje ograničavaju nošenje verskih simbola dodatno doprinose nastanku novih i jačanju postojećih barijera između pripadnika različitih grupa. Ovakav stav je od posebnog značaja kada se uzme u obzir da je pitanje dozvoljenosti nošenja verskih simbola u različitim kontekstima relativno često bilo predmet slučajevima pred Sudom pravde Evropske unije. Pored fokusa na rasna i etnička pitanja, Rezolucija naročitu pažnju usmerava i ka diskriminaciji žena na osnovu seksualnog opredeljenja, ukoliko su pripadnice LGBTI+ zajednice. Naglašava se i da su žene često, zbog svog seksualnog opredeljenja, izložene seksualnom uznemiravanju, kako u javnim prostorima, tako i na radnom mestu. Prepoznaju se i izazovi sa kojima su suočene žene sa invaliditetom. Na primer, izuzetno mali broj žena sa invaliditetom (oko 20%) na nivou EU je zaposlen u standardnom obliku zaposlenja. Nasuprot tome, čak 22% žena sa invaliditetom je u riziku od siromaštva i potpune društvene isključenosti.

Svakako, kroz Rezoluciju je razmotrena i socio-ekonomska situacija žena u EU i to: s jedne strane kao uzrok stigmatizacije, marginalizacije i isključenosti, a s druge strane i kao posledica navedenog. Konačno, prepoznata je i važnost razmatranja globalnih kriza, a u kontekstu posledica koje imaju kada je reč o interseksijskoj diskriminaciji. Budući da je bavljenje interseksijskom diskriminacijom nemoguće bez primene interseksijskog pristupa, od posebne je važnosti što je ukazano na značaj interseksijskog pristupa kao ključnog alata u prepoznavanju, ali i borbi protiv strukturnih nejednakosti. Dakle, može se reći da se uloga Rezolucije pre svega ogleda u tome što ona jasno ukazuje na činjenični kontekst oblikovan postojanjem interseksijske diskriminacije u EU.

Značaj i predlozi

Pored toga što ukazuje na postojeću situaciju u praksi, značaj Rezolucije je vidljiv i u tome što su istom predloženi i mehanizmi za prevaziđenje barem dela postojećih izazova. Stoga se ukazuje na uvođenje pitanja interseksijske diskriminacije u proces donošenja politika u EU, a što je od ključnog značaja budući da su žrtve najčešće nevidljive za sistem. Pohvaljeni su pozitivni koraci koje je EU preduzeila, ali je istovremeno ukazano da je potrebno izričito prepoznati ovaj koncept, a da veliku ulogu u tome treba da ima i sudska praksa Suda pravde Evropske unije. Takođe, naglašen je značaj bliže saradnje s državama u ovom pogledu, te potrebe da države uvedu mehanizme koji će obezbediti sprovođenje garantija jednakosti u praksi. Svakako, svi pomenuti formalni procesi ostaju bez ikakvog stvarnog efekta ukoliko nema osnaživanja i svakodnevne borbe protiv interseksijske diskriminacije u praksi.

*Mina Kuzminac,
Beogradska otvorena škola*

Savet za razvoj civilnog društva **PREKO POTREBAN KORAK**

Od tela, na čije se osnivanje čekalo predugo, očekivanja su velika – pre svega da efikasno odgovori na aktuelne izazove sa kojima se civilno društvo suočava, ali i da bude praktična platforma za dijalog.

Saradnja javnih vlasti sa organizacijama civilnog društva (OCD) postala je jedan od političkih kriterijuma za članstvo Srbije u Evropskoj uniji. Kroz godišnje izveštaje Evropske komisije, zvanični Brisel procenjuje koliko je zaista unapređen pravni, finski i institucionalni okvir za saradnju sa civilnim društvom i da li je sloboda udruživanja ugrožena ili ne.

Ova saradnja se trenutno, nažalost, ne može opisati kao povoljna. Čak naprotiv, u proteklih nekoliko godina postoji negativan silazni trend. Srbija je jedina zemlja u regionu koja nema Savet sa saradnjom sa civilnim društvom, a svi dosadašnji napori za njegovo osnivanje ostali su samo na pokušajima. Razlog je, pre svega, nedostatak političke volje. U godinama iza nas zabeleženo je nazadovanje u oblastima poput slobode okupljanja, a državno finansiranje organizacija civilnog društva gotovo uvek je bilo obavljeno velom tajne. Ukratko, teško da živimo u vremenu koje je podsticajno za civilni sektor. Šireg društvenog dijaloga o ključnim problemima u civilnom sektoru nije bilo, iako su predstavnici istog učestvovali u radnim grupama i konsultacijama za izradu različitih zakona i strategija, što su mnogi znali da tumače kao blagi napredak.

Prostor za dijalog

U usvojenoj **Strategiji za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva u Republici Srbiji za period 2022–2030. godine** ističe se da „Vlada Srbije prepoznaće značaj i ulogu civilnog društva u modernim demokratskim društvima i posvećena je unapređenju pravnog i institucionalnog okvira kao i demokratskih praksi za njegovo slobodno delovanje.“

Ministarstvo za ljudska i manjinska prava i društveni dijalog, naslednik Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, formirano u prethodnoj Vladi, u svom mandatu ima sprovođenje aktivnosti čiji je cilj obezbeđivanje stvaranja povoljnog ambijenta za razvoj i delovanje civilnog društva. Proaktivno

Foto: Evropska unija

delovanje Ministarstva, posebno u proteklih godinu dana, koje je promovisalo, podsticalo i obezbeđivalo učešće organizacija civilnog društva dovelo je do toga da se višegodišnji problem nepostojanja konkretnog tela, usmerenog na međusektorski dijalog, napokon pokrene i realizuje.

Savet za stvaranje podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva „nastojaće da ojača institucionalne mehanizme saradnje i da uspostavi najdirektniju vezu donosioca odluka i predstavnika organizacija civilnog društva na najvažnije teme u oblasti podsticajnog okruženja.“ Savet je jedan od modela strukturiranog dijaloga Vlade i organizacija civilnog društva i predstavlja važan mehanizam jačanja principa participacije, otvorenosti javne uprave i inkluzivnosti procesa kreiranja javnih politika. On će biti prostor za dijalog o ključnim pitanjima koja se odnose na rad i delovanje civilnog društva.

Efikasan proces izbora u kojem je učestvovao veliki broj organizacija iz različitih delova Srbije doveo je do toga da je Ministarstvo predložilo Vladi Republike Srbije 11 članova i zamenika članova koji dolaze iz redova civilnog društva. Isto toliko članova imaće i predstavnici javnih vlasti.

Za članove Saveta iz redova civilnog društva predloženi su: Vladimir M. Pavlović – **Beogradska otvorena škola**, Miroljub Nikolić – **Caritas Šabac**, Gordana Adamov – **Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS)**, Nataša Vučković – **Fondacija Centar za demokratiju**, Marija Mitrović – **Trag fondacija**, Saša Stefanović – **Mreža organizacija za decu Srbije (MODS)**, Milan Krilović – **Evropski omladinski centar Vojvodine**, Aleksandar Prica – **Asocijacija DUGA**, Dragan Đorđević – **Odbor za ljudska prava Niš**, Dragoslava Barzut – **Građanske inicijative** i Ranka Miljenović – **Centar za evropske politike**.

U godinama iza nas zabeleženo je nazadovanje u oblastima poput slobode okupljanja, a državno finansiranje organizacija civilnog društva gotovo uvek je bilo obavijeno velom tajne. Ukratko, teško da živimo u vremenu koje je podsticajno za civilni sektor.

Za zamenika članova predloženi su: Bojana Džulović – **Beogradska otvorena škola**, Andrijana Nikolić – **Caritas Šabac**, Milica Borjanić – **Krovna organizacija mladih Srbije (KOMS)**, Miloš Đajić – **Centar modernih veština**, Željko Mitkovski – **Fondacija Ana i Vlade Divac**, Iva Eraković – **Prijatelji dece Srbije**, Edit Vereš – **Savez udruženja „Novosadski omladinski forum”**, Slaviša Kovač – **Asocijacija DUGA**, Maja Kamenov – **Odbor za ljudska prava Niš**, Ivana Teofilović – **Građanske inicijative** i Milena Lazarević – **Centar za evropske politike**.

Beogradska otvorena škola i aktivno učešće u radu Saveta

Beogradska otvorena škola već 30 godina radi na unapređenju javnih politika, kao i povezivanju javnog, poslovnog i civilnog sektora u cilju izgradnje otpornog društva, zasnovanog na znanju, partnerstvu i odgovornosti. S tim u vezi, svoj rad i aktivnosti u okviru Saveta, zasnivaćemo na:

- Podsticanju umrežavanja organizacija civilnog društva;
- Decentralizaciji aktivnosti i njihovom spuštanju na lokalni nivo;
- Deljenju znanja, svih relevantnih informacija, kao i primera dobre prakse koji proističu iz višegodišnjeg iskustva u radu na unapređenju podsticajnog okruženja za razvoj civilnog društva, učešću OCD u procesima donošenja odluka, kao i jačanju saradnje između javnog i civilnog sektora u Republici Srbiji;

Savet predstavlja važan mehanizam jačanja principa participacije, otvorenosti javne uprave i inkluzivnosti procesa kreiranja javnih politika. On će biti prostor za dijalog o ključnim pitanjima koja se odnose na rad i delovanje civilnog društva.

- Daljem radu na unapređenju strateškog, normativnog okvira kao i strukturnih poboljšanja i unapređenja praksi javnih institucija kada je u pitanju izgradnja podsticajnog okruženja za razvoj OCD i njihovo učešće u osmišljavanju javnih politika i procesima donošenja odluka;
- Doprinosu boljoj komunikaciji uloge i značaja organizacija civilnog društva za demokratski razvoj Republike Srbije u odnosu na šиру javnost, s obzirom na prirodu posla koja podrazumeva svakodnevni kontakt s predstavnicima civilnog, javnog i poslovnog sektora, i mladima.

Od tela, na čije se osnivanje čekalo predugo, očekivanja su velika – pre svega da efikasno odgovori na aktuelne izazove sa kojima se civilno društvo suočava, ali i da bude praktična platforma za dijalog.

*Bojana Džulović,
Beogradska otvorena škola*

Beogradска отворена школа

Bulevar oslobođenja 177

11000 Beograd, Srbija

T: +381 60 3061 342

E: eupregovori@bos.rs

W: eupregovori.bos.rs i www.bos.rs

S: facebook.com/bos.rs

PROGOVORI O PREGOVORIMA

Beogradска отворена школа

Stalo nam je do vašeg mišljenja –
ukoliko imate komentar, kritiku ili sugestiju
kako da poboljšamo Bilten, javite nam
se na mejl eupregovori@bos.rs.

Ukoliko ne želite da nastavimo da vam šaljemo Bilten,
o tome nas možete obavestiti na isti mejl.

Molimo vas da imate razumevanja ukoliko vam
nakon odjave stigne naredni broj Biltena –
sistemu treba vremena da prepozna
izmene u broju pretplatnika.